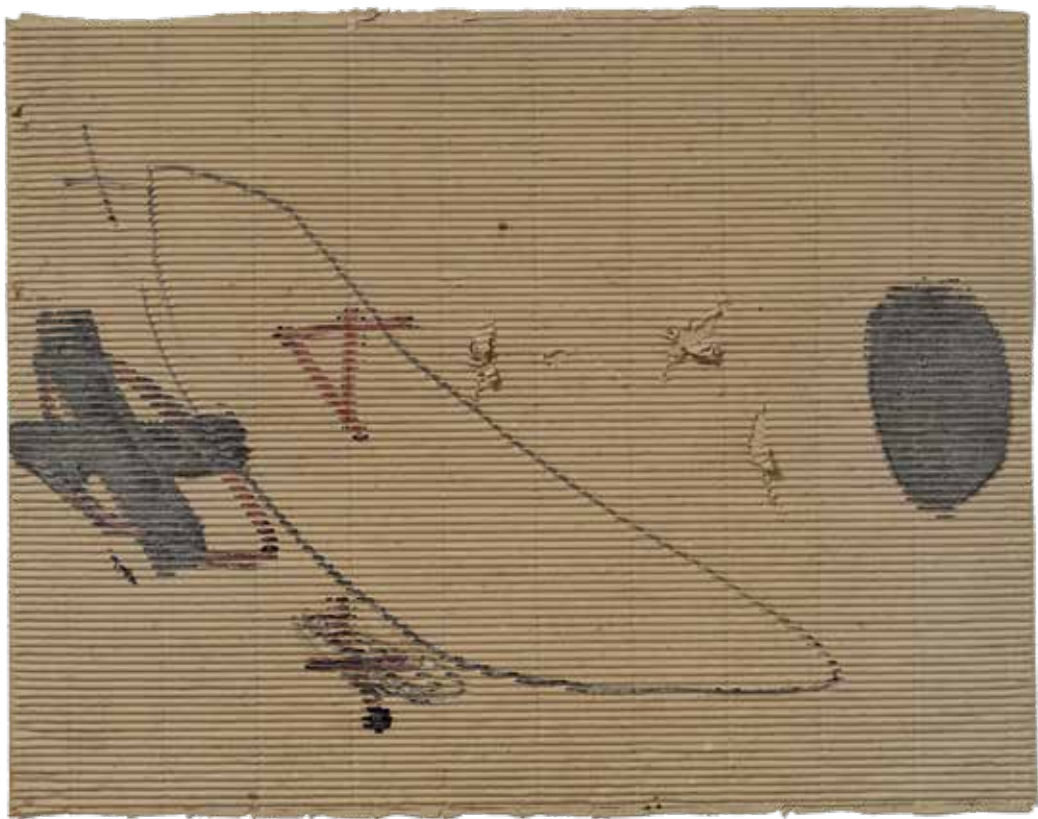

Tàpies. Fustes, papers,
cartons i collages

Exposició
12.5 – 22.11.2023

Tàpies. Fustes, papers, cartons i collages

1. Joan Teixidor. *Antoni Tàpies. Fustes, papers, cartons, "collages"*. Barcelona: Sala Gaspar, 1964.

2. *Tàpies. Cartons, papers, fustes i collages del 1946 al 1964*, Sala Gaspar, Barcelona (novembre del 1964).

3. Vegeu Jacques Dupin. *Antonio Tàpies [sic]. Papiers & cartons*. París: Berggruen, 1963; Joan Teixidor. *Antoni Tàpies. Fustes, papers, cartons, "collages"*. Barcelona: Sala Gaspar, 1964; Antoni Tàpies, Manuel J. Borja-Villel, Peter Bürger, Xavier Antich. *Tàpies. El tatuatge i el cos: papers, cartons i collages*. Barcelona: Fundació Antoni Tàpies, 1998.

El títol d'aquesta exposició està manllevat del llibre que Joan Teixidor va publicar el 1964¹ arran de l'exposició de cartons, papers, fustes i collages que va tenir lloc a la Sala Gaspar, a Barcelona.² Tot i que alguns crítics i escriptors han mostrat interès per aquest tipus d'obres,³ aquesta faceta de la producció de Tàpies sovint s'ha menystingut; tanmateix, atesa la importància d'aquest aspecte del treball de Tàpies dins la totalitat de la seva obra, i la vigència del missatge que l'artista volia transmetre a través de l'ús d'aquests materials, és molt pertinent tornar-hi. La mostra a la Fundació aplega una trentena de dibuixos i de fustes de les dècades de 1960 i 1970 provinents del fons de la Col·lecció, juntament amb préstecs nacionals i internacionals a fi de mostrar peces poc vistes o desconegudes pel públic, algunes de les quals mai exposades fins ara.

Les primeres obres de Tàpies van ser essencialment dibuixos i cartons, i mai va deixar de treballar amb paper, fins i tot quan aparentment la seva atenció se centrava en les conegudes pintures matèriques. El dibuix, que habitualment s'ha associat a l'aprenentatge acadèmic, permetia a Tàpies allunyar-se de la pràctica tradicional en

Antoni Tàpies. *Tàpies. Cartons, papers, fustes i collages del 1946 al 1964*, 1964. 77 x 55 cm. Cartell realitzat per anunciar l'exposició a la Sala Gaspar, Barcelona (novembre de 1964). © Comissió Tàpies / VEGAP, 2023. Fotografia: © FotoGasull, 2023

Joan Teixidor. *Antoni Tàpies. Fustes, papers, cartons, "collages"*. Barcelona: Sala Gaspar, 1964. Litografia d'Antoni Tàpies sobre paper d'estrassa (sobrecoberta). © Comissió Tàpies / VEGAP, 2023

Antoni Tàpies. *Botons i lletres*, 1974. Pintura, llapis gras, bolígraf i gofrat sobre paper. 77 x 58 cm. Col·lecció particular, Barcelona.
© Comissió Tàpies / VEGAP, 2023. Fotografia: © FotoGasull, 2023

pintura de la pinzellada –i, per tant, transgredir-la–, del toc del pinzell, que a ell li feia una mania especial. En part perquè li semblava que era el que feia tothom, en part, i sobretot, perquè li agradaven altres instruments més durs, com ara el llapis, però també el punxó, les tisoires o l'espàtula, que li permetien una relació amb la superfície de l'obra més física, més visceral. Del dibuix, doncs, Tàpies va passar a gratar cartons; i d'aquí, a les pintures matèriques.⁴

Les reflexions de Tàpies entorn de la matèria –que era un tema d'actualitat en el món científic i filosòfic quan va iniciar la seva trajectòria artística– el van dur a experimentar de manera indistinta amb tota mena de suports, i a transgredir sistemàticament les fronteres

4. Manuel J. Borja-Villel. "El tatuatge i el cos. Conversa amb Antoni Tàpies", a *Tàpies. El tatuatge i el cos: papers, cartons i collages*, op. cit.

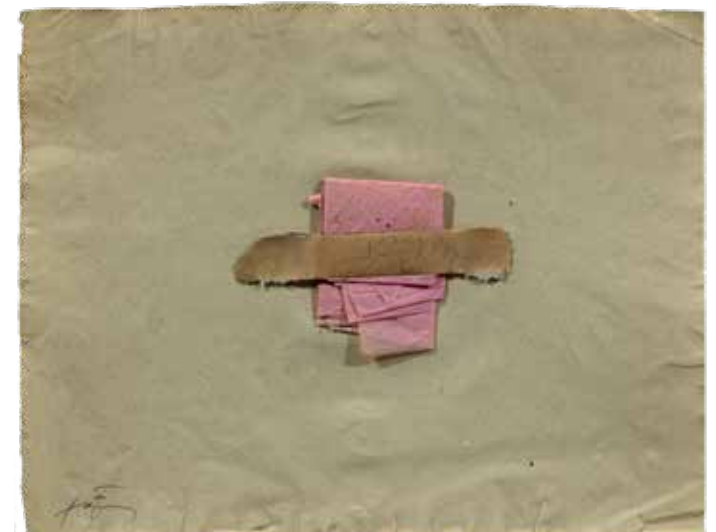
5. Ibidem.

6. Ibidem.

7. Antoni Tàpies. "Res no és mesquí", a *La pràctica de l'art*. Barcelona: Ariel, 1970.

establertes entre les categories artístiques tradicionals. Així, Tàpies feia servir la pasta de paper d'una manera similar a com usava la pols de marbre, el vernís o la fusta. "El fet que el paper arrugat i plegat es trenqui amb facilitat", explicava Tàpies, "o que el paper mullat sigui tou i orgànic són fenòmens que m'atreuen tant com les propietats materials de la pols de marbre o el vernís".⁵

Tàpies considerava que tots els materials poden transmetre per ells mateixos un seguit de conceptes, i, per tant, els triava en funció de què volia comunicar. En el tipus d'obres que ens ocupen, Tàpies deixava sovint que fos el material mateix el protagonista de l'obra, intervenint-hi per accentuar-ne la idiosincràsia: un cartó retallat, un tros de fusta trobada, un paper arrugat. El paper i el cartó, especialment, li semblava que evocaven temes que considerava importants com ara la humilitat, la fragilitat, la pobresa, la simplicitat, el deteriorament, el dolor. El dibuix li permetia trobar una forma expressiva no espectacular però sí més vivencial.⁶ "I, fins i tot", explicava Tàpies, "té molta importància la seva trencadissa condició efímera [...] la qual ens estimula encara més a l'amorosa cura i a la vigilant atenció, a estimar les coses en la seva mortalitat, a comprendre que tot ha de canviar irremissiblement".⁷ Aquesta actitud es troba igualment en

Antoni Tàpies. *Collage del paper de seda*, 1967. Bolígraf i collage sobre paper. 30,5 x 39 cm. Col·lecció particular, Barcelona.
© Comissió Tàpies / VEGAP 2023. Fotografia: © FotoGasull, 2023

les pintures matèriques. “Pinto con tierras y colorantes”, declarava Tàpies el 1961, “para expresar en materiales humildes y pobres algo de la vida que me parece hermoso”.⁸

Hem dit que el paper, el cartó i el collage ja es troben a l'inici de la seva pràctica artística, concretament en obres realitzades durant el bienni 1946-1947 quan Tàpies tenia vint-i-pocs anys, però és des de finals del 1958 que se n'incrementa la presència de forma significativa i, també ho hem dit, convivint amb les famoses pintures matèriques. En aquell moment, influït per artistes com ara Marcel Duchamp o Kurt Schwitters, Tàpies va tenir la necessitat d'insistir i d'aprofundir en allò que ell anomenava “el missatge de l'insignificant, gastat o dramatitzat pel temps”.⁹ Per què justament en aquell moment? A finals de la dècada de 1950, a totes dues bandes de l'Atlàntic, una nova generació d'artistes s'oposava a l'informalisme i l'expressionisme abstracte hegemònics, i reclamava una nova manera de representar la realitat. L'ús de nous materials, del collage, de l'assemblatge, es va generalitzar, i el 1960 es va celebrar la històrica exposició *New Forms, New Media* a la Martha Jackson Gallery de Nova York,¹⁰ on van participar una setantena d'artistes, entre els quals Tàpies, en un intent d'inventariar els canvis substancials que s'estaven

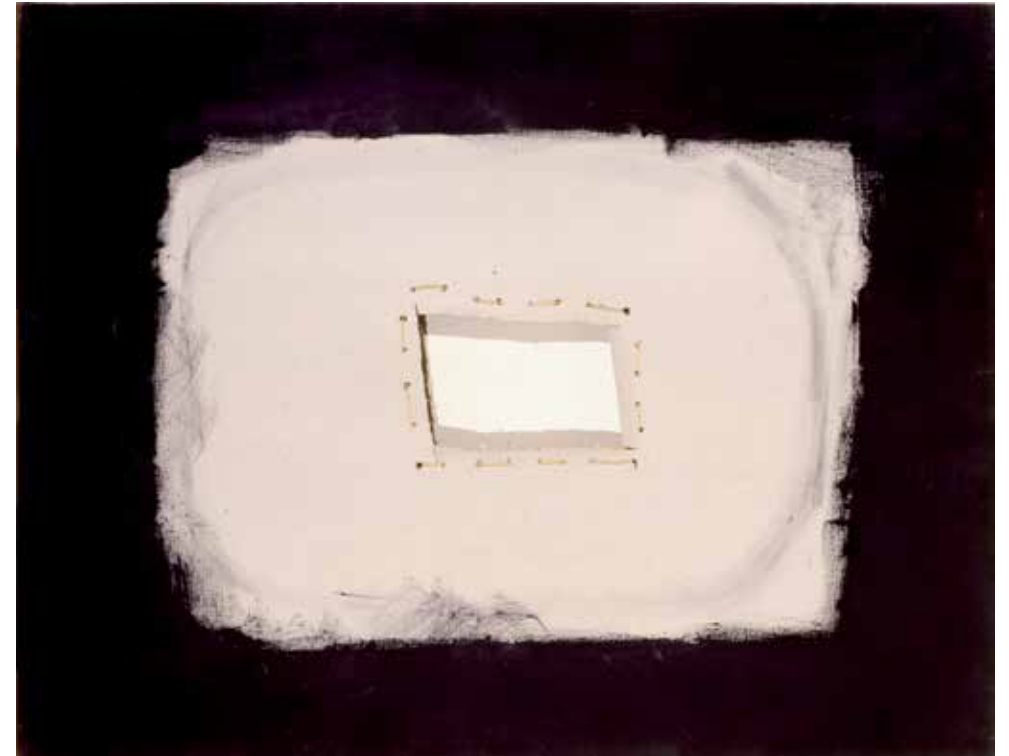

Antoni Tàpies. *Paper amb plecs i signes*, 1964. Llapis sobre paper plegat i estripat. 50 × 68 cm. Fundació Antoni Tàpies, Barcelona. © Fundació Antoni Tàpies / VEGAP, 2023. Fotografia: © FotoGasull, 2023

8. Ramon N. Salanova (text), Josep Maria Roset (fotografies). “Un pintor abstracto provoca una polémica en Barcelona. El arte de Tàpies sometido a juicio”, *La actualidad española*, 1961.

9. Antoni Tàpies. *Memòria personal. Fragment per a una autobiografia*. Barcelona: Fundació Antoni Tàpies, 2010.

10. *New Forms - New Media I, II*. Martha Jackson Gallery, Nova York, 1960.

Antoni Tàpies. *Violeta i forat rectangular*, 1971. Pintura i assemblatge sobre tela retallada. 105 × 146 cm. Col·lecció Isabelle Maeght, París. © Comissió Tàpies / VEGAP, 2023. Fotografia: © Maeght, 2023

produint en l'escena artística i que acabarien esclatant amb el pop, la performance i el minimalisme. En les obres de Tàpies de les dècades de 1960 i 1970 el dibuix està molt vinculat al collage, a l'assemblatge, al gratatge, al fet d'estripar, de plegar, de manipular el material perquè sigui el protagonista de l'obra. A partir de la dècada de 1980 el dibuix canviarà, Tàpies recuperarà la pinzellada però no per revaloritzar la pintura tradicional, sinó per associar-la a la inscripció, a l'escriptura, als ideogrames, gràcies en gran mesura a la influència que li arribava a través de la civilització xinesa.

Aquesta exposició se centra en una tria de fustes, papers, cartons i collages de 1959 a 1975 i les fa dialogar amb pintures del mateix període que Tàpies tracta com si fossin un tros de paper o de cartó, que retalla o forada o enganxa o acobla, perquè la manera de treballar és la mateixa i l'artista transita d'un suport a l'altre amb total naturalitat. Així, per exemple, els plecs de *Paper amb plecs i signes* (1964) troben ressò en *Roba plegada* (1974),

Antoni Tàpies. *Cartó, fustes i draps*, 1973. Assemblatge sobre cartó. 114 × 105 cm. Col·lecció Adrien Maeght, Saint Paul de Vence. © Comissió Tàpies / VEGAP 2023. Fotografia: © Maeght, 2023

els papers estripats i foradats de *Paper esquinçat* (1959), *Cadena* (1965), i *Creu foradada* (1975) conviuen amb *Violeta i forat rectangular* (1971), i *Cartó amb fustes i draps* (1973) s'emmiralla en *Díptic* (1971). També s'estableix un vincle evident amb el llibre d'artista *El pa a la barca*, realitzat a quatre mans entre Joan Brossa i Antoni Tàpies. Editat el 1963 per la Sala Gaspar, aquest llibre combina el to irònic del text de Brossa (l'ús de llenguatge burocràtic, periodístic, acadèmic, quotidià...) amb la pobresa dels materials triats per Tàpies (un paper arrugat amb dues taques negres, un full arrencat, un retall de diari trencat i tacat, el fragment d'un sobre) i, en la línia del tipus d'obres que presentem, s'oposa al preciosisme del llibre il·lustrat tradicional concebut com a objecte de luxe.¹¹ La mostra es completa amb la projecció del documental *Malir Tàpies* (Tàpies, pintor) (1969) dirigit per Joan Acarín i produït per la televisió txecoslovaca. El film mostra Tàpies a Campins, on l'artista solia passar els estius des del 1960. És en

11. Guillermo Solana. "La biblioteca segellada", a *Tàpies. Escritura material. Llibres*. Barcelona: Fundació Antoni Tàpies, 2002.

aquesta localitat del Montseny on feia gran part de la producció anual d'obres. Mentre un narrador versiona uns textos de Tàpies en què parla d'algunes de les seves fonts d'inspiració, es mostren el paisatge i l'entorn de Campins, i escenes de l'artista acompanyat de la seva família i del poeta Joan Brossa. S'hi veu Tàpies realitzant l'obra *Negre simètric i matèria* (1969). També inclou el documental *Att ge människan ett tema. Antoni Tàpies* (Donar a l'home un tema. Antoni Tàpies) (1967) dirigit per Rolf Wohlin per a la televisió sueca (STV, Estocolm). Filmat a Barcelona, aquest documental mostra l'artista passejant pels carrers del barri de Sant Gervasi, on vivia, mentre se'l sent llegir

Joaquim Gomis. Estudi d'Antoni Tàpies amb els esbossos del llibre *El pa a la barca*, Campins, 1961. Fons Gomis. © Hereus de Joaquim Gomis. Fundació Joan Miró, Barcelona 2023

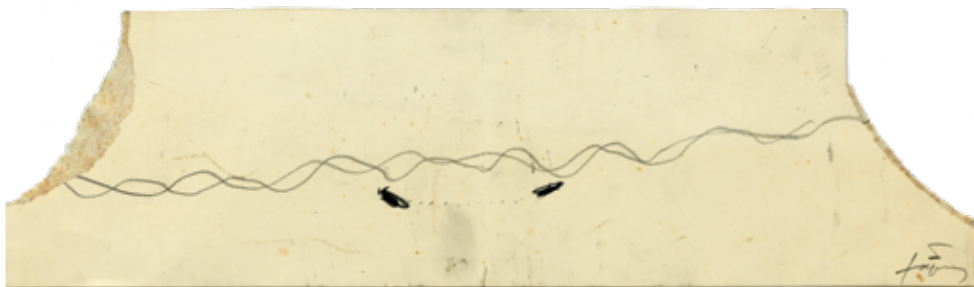
unes declaracions sobre la intenció de la seva obra. Els murs de les cases, escrostonats i desgastats pel pas del temps, es posen en relació amb obres de Tàpies d'aquell moment. S'hi veu el llibre d'artista *Novel·la*, fet per Joan Brossa i Antoni Tàpies el 1965, i a Tàpies realitzant l'obra *Rectangle i oval* (1967).

L'exposició posa l'èmfasi en la precarietat dels materials, en l'empremta que hi va deixar l'artista, i en el missatge que volia comunicar. Perquè aquest tipus d'obres permetien a Tàpies transmetre més acuradament el neguit que li causava l'espectacle excessiu que domina la cultura contemporània, l'abundància de soroll ambiental, la superficialitat i la trivialitat, els impactes comercials continuats, la falta de temps de reflexió. En un text publicat el 1970, Tàpies s'exclamava: "Per començar, nosaltres ja gairebé no sabem ni tenim temps de veure les coses. Els sentits ens rellisquen sobre l'excés de preocupacions, de coloraines, d'atordiments i de sorolls que sempre ens envolten. Hem de conquerir i aprendre el més primordial: poder i saber contemplar, poder i saber concentrar-nos en allò que fem, tenir temps per meditar, tenir un mínim de decència i de llibertat en les nostres vides, amb les hores de repòs suficients per a poder-ho practicar".¹²

Tàpies, de qui celebrarem el centenari del naixement a finals d'aquest any, feia servir les eines de l'art per fer-nos conscients del món en què vivim i per convidar-nos a imaginar un altre món possible. El temps ha passat i la urgència és la mateixa. Les eines, com que estan ben calibrades, encara ens són útils.

12. Antoni Tàpies. "Res no és mesqui", *op. cit.*

Antoni Tàpies. *Cadena*, 1965. Llapis sobre paper. 14 x 50 cm. Col·lecció particular, Barcelona. © Comissió Tàpies / VEGAP, 2023. Fotografia: © FotoGasull, 2023

Consulteu el programa d'activitats
al voltant de l'exposició al web
www.fundaciotapies.org.

FUNDACIÓ ANTONI TÀPIES

Patrocinadors institucionals

Col·laboradors

Portada: Antoni Tàpies. *Cartó ondulat amb signes*, 1975. Procediment mixt sobre cartó ondulat. 55 x 70 cm. Fundació Antoni Tàpies, Barcelona. © Fundació Antoni Tàpies / VEGAP, 2023. Fotografia: © FotoGasull, 2023 DL: B-9235-2023